

Este Timișoara antica Zurobara? NU!* ©

• și totuși, unde este Zurobara?

Bună seara, mă numesc **Sorin FORTIU** și vă spun bine ați venit împreună cu arheologii Liviu MĂRUIA și Dorel MICLE.

Mulțumesc organizatorilor pentru că au acceptat tema pe care le-am propus-o și vă mulțumesc din tot sufletul că ați venit în număr așa de mare la a VI-a întâlnire a Serilor bănățene.

În urmă cu 4 ani **[FOTO 1]** am scris un comentariu cu titlul **Falsele denumiri ale orașului Timișoara** pe care l-am publicat pe Internet (<http://www.banat.ro/Timisoara.htm>). În cadrul acestei analize istorice pe text referitoare la denumirile orașului Timișoara, **[FOTO 2]** așa cum apăreau ele pe Web-Site-ul primăriei municipiului, afirmam (citez): *Cu tristețe și stupefacție trebuie să constat că **ediliile noastre nu cunosc nici măcar lucruri elementare referitoare la orașul nostru pe care au pretenția să-l conducă: numele și vârsta acestuia ...*** **[FOTO 3]** *Trebuie să recunosc că performanța Web Site-ului primăriei Timișoara va fi extrem de greu de egalat în viitor; din cele 7 denumiri nominalizate ale orașului Timișoara [de-a lungul timpului] nu mai puțin de 6 sunt greșite! Este vorba de Zambara, Tibiscum, Beguey, Temesiensis, Temesvar (fără accent din dreapta; á), Temesburg. Doar Timișoara este scris corect drept Timișoara!* **[FOTO 4]** Nimic fundamental nu s-a schimbat din ianuarie 2007 și până azi. Prostiile de pe Web-Site-ul primăriei sunt tot acolo. **[FOTO 5]** Despre **Zambara** nu voi spune acum decât că o locație cu acest nume – atât de drag istoriografiei bănățene de limbă română! – **nu a existat vreodată** fiind doar rezultatul greșelilor în lanț făcute de SEVERINI János și Francesco GRISELINI (sau de către editorii/tipografii acestora) în 1776 și 1779/'80 iar cine se încapățânează să folosească în continuare **Zambara** drept nume al orașului Timișoara în antichitate se descalifică intelectual **[FOTO 6]** (mai multe detalii găsiți în studiul meu **Zambara (Zanbara), clarificări încă necesare!?** publicat pe Internet la <http://www.banat.ro/academica.htm>). **[FOTO 7]**

Pe undeva este de înțeles această atitudine de ignoranță a autorităților locale timișorene în cazul anticei **Zurobara** pentru că în istoriografia bănățeană nu există nici măcar un studiu serios referitor la această locație iar Ptolemeu este tratat superficial în cultura română. Nimeni până acum nu a avut curiozitatea să determine cine a fost primul care a afirmat identitatea **Zurobara ≡ Timișoara**, când a apărut această identitate, pe ce se bazează ea și cum s-a propagat această identitate de-a lungul timpului. De asemenea, nimeni nu a analizat datele ptolemeice – nici măcar sumar ! – în încercarea de-a identifica antica locație numită Zurobara. **[FOTO 8]** Claudius Ptolemaeus Pelusiensis/**Ptolemeu** în cultura română – [* ~90-100; † ~168-'78 dHr], astronom (sistemul geocentric), geograf (eu aș spune că a fost mai degrabă cartograf!), matematician, fizician (optică și acustică), filozof și muzician antic; nu știm mai nimic despre *omul* Ptolemeu (portret imaginar într-o gravură germană din sec. XVI) – menționează **[FOTO 9]** Zurobara în capitolul 8 din Cartea a III-a a lucrării sale *Geōgraphikē Hyphēgēsis* (i.e. **Îndreptar geografic** / titlu care poate fi citit și drept *Ghid pentru a desena o hartă a lumii*) ca fiind una dintre cele mai importante 44 așezări **[FOTO 10]** ale Daciei. Zurobara este pomenită doar aici și acest lucru este singura dovadă pe care o avem despre existența ei. Coordonatele date de Ptolemeu pentru Zurobara o poziționează undeva în Banat. **[FOTO 11]**

* **conferință publică** ținută în cadrul celei de-a VI-a ediții a manifestării **Sara bănățeană** (miercuri, **06.04.2011**, ora 19).

Studiul științific care a stat la baza acestei conferințe va fi publicat în cartea mea despre falsele denumiri ale orașului Timișoara.

În 1993, Germaine AUJAC spunea că *Ptolémée est un auteur dont on parle beaucoup, mais qu'on lit peu* / *Ptolemeu este un autor despre care se vorbește mult, dar care se citește puțin*. Perfect adevărat! De aceea, **câteva precizări** se impun pentru a vă oferi informațiile primare necesare înțelegerii complexe situații în care ne aflăm:

-*Geōgraphikē Hyphēgēsis* fost concepută în prima ori a doua decadă a celei de-a doua jumătăți a secolului al II-lea d.Hr. (în acest moment, o datare mai exactă nu este posibilă [FOTO 12]);

-datele pe care le conține lucrarea au, în majoritate (există și excepții!), un **punct terminus** circa **110–115 A.D.** (campaniile lui Traian din Dacia (101–102, 105–106 d.Hr.) se regăsesc prin coordonatele celor 44 de localități din Dacia dar campania parthică a aceluiași împărat din 114–116 d.Hr. nu se mai regăsește în *Geografia* prin toponimele sale); [FOTO 13]

-*Geografia* a fost scrisă în limba greacă iar numerele au fost exprimate prin intermediul literelor (sistemul de numerotație atic sau alfabetic grec / ionian / milesian / alexandrin); [FOTO 14]

-în principal, *Geografia* conține:

-instrucțiuni pentru a desena o hartă a lumii pe un glob și pe o suprafață plană folosind 2 tipuri de proiecții (Cartea 1.22–24)

-un catalog cu peste 8000 de locații definite fiecare prin două coordonate [FOTO 15] (Cartea 2.1–7.4); se pare că acestea au fost adunate de către **fenicianul Marinos din Tir** [FOTO 16]

-un *hypographe* să fie inscripționat pe hartă (Cartea 7.5)

-un supliment de instrucțiuni pentru a realiza un glob pământesc (Cartea 7.6–7.7)

-descrierea unei proceduri de împărțire a lumii cunoscute de el în 26 de hărți regionale (Cartea 8);

-capitolele teoretice au fost traduse în limba engleză de către John Lennart BERGGREN & Alexander JONES în anul 2001 sub titlul *Ptolemy's "Geography": An Annotated Translation of the Theoretical Chapters*;

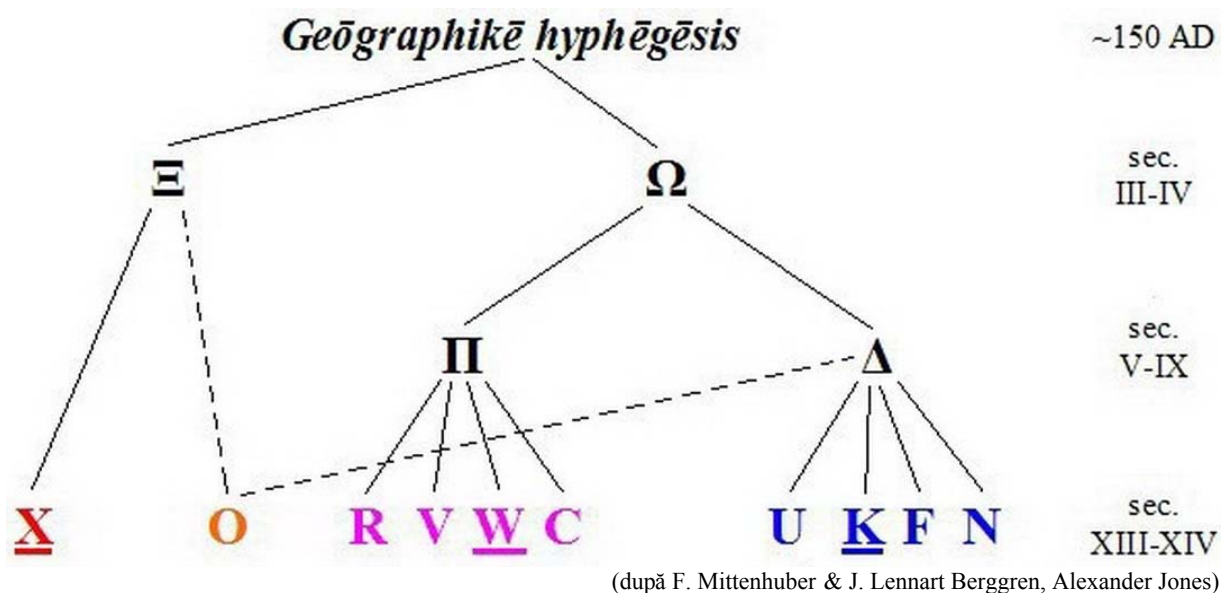
-manuscrisul original al lucrării nu a supraviețuit; [FOTO 17]

-pentru cultura occidentală, *Geografia* a fost redescoperită de călugărul bizantin **Maximos Planudes** înainte de sfârșitul secolului al XIII-lea (probabil în anul 1296);

-mai multe copii ale manuscrisului redescoperit de Planudes (și apoi pierdut) [FOTO 18] au fost făcute (inclusiv una pentru împăratul bizantin Andronikos al II-lea Palaiologos). Cu această ocazie, copiiștii au intervenit în textul ptolemeic conținut de manuscrisul redescoperit de Planudes, care și el era deja "corupt"; [FOTO 19]

-aceste 53 de manuscrise scrise în limba greacă (din care cel puțin 10 sunt versiuni de bază) sunt cunoscute drept "**revizuirea bizantină**"; [FOTO 20]

-supraviețuirea lucrării ptolemeice este prezentată în diagrama:

-foarte important: **manuscrisul X** (Codex Vaticanus graecus 191, de la Biblioteca Apostolica Vaticana din Roma), asamblat ~1296(-1302?), este unul dintre puținele manuscrisele care **nu aparțin "revizuirii bizantine"** (știm acest lucru pentru că X conține multe nume de locații și coordonate care diferă de celelalte manuscrise) și nici măcar nu a fost colaționat cu un manuscris revizuit (mai există **alte 3** astfel de **manuscrise** care **nu aparțin "revizuirii bizantine"** dar acestea au fost colaționate cu diferite manuscrise revizuite); [FOTO 21]

-umanistul florentin **Giacomo (Jacopo) d'ANGELO da Scarperia** a tradus geografia ptolemeică din limba greacă în limba latină la începutul secolului al XV-lea (a terminat traducerea în anul 1406; hărțile au fost traduse doar în 1415 de către Francesco di Lapacino și Domenico di Leonardo Boninsegni). Din acest moment, [FOTO 22] lucrarea devine cunoscută și drept **Cosmographia**;

-în traducerea sa, d'Angelo s-a folosit de un text compozit derivat din mai multe manuscrise distincte (X, G, Ω și un manuscris neidentificat apud Aubrey DILLER); [FOTO 23]

-între 1406 și 1477 traducerea latină a lui d'Angelo a fost copiată și recopiată cu sârguință (numai călugărul Donnus Nicolaus Germanus a realizat 19 codice în Italia între 1466-'77) iar între 1477-1730 textul lui d'Angelo a stat la baza a peste 50 de ediții tipărite. [FOTO 24]

-în 1927, la Istanbul, a fost descoperit **manuscrisul K** = Codex Constantinopolitanus Seragliensis graecus [GI] 57, care acum este la Serai-Bibliothek SEE Topkapi Sarayı Müzesi, Kuütlüphanesi din Istanbul. Este considerat de unii a fi cel mai vechi manuscris, are același format ca **U** și conține 26 de hărți regionale. Se bănuiește că a fost copia personală a lui Maximos Planudes. [FOTO 25]

-doar după anul 2000 turcii au permis folosirea codexului **K** pentru editarea unei noi ediții a geografiei; realizată de elvețienii Alfred STÜCKELBERGER, Gerd GRAßHOFF, et al. (eds.), **Ptolemaios Handbuch der Geographie**, (bilingv Griechisch-Deutsch), 2006, ISBN 3-7965-2148-7. Capitolul despre Dacia a fost realizat de Renate BURRI și, din păcate, este plin de greșeli, care nu îi sunt atribuibile în totalitate autoarei. [FOTO 26]

-aceasta este **prima ediție completă** apărută în ultimii 160 de ani. Ea face **peste 1000 de schimbări** față de textul lui Karl Friedrich August NOBBE din 1843-'45 [FOTO 27] și manuscrisul **K** este responsabil de unele dintre acestea. În general, editorii elvețieni s-au bazat pe **manuscrisul W** - Codex Vaticanus graecus 178 (din familia căreia și **K** îi aparține), [FOTO 28] dar au **oferit** și **alternativa X** (prin tipărire în paranteze direct în text).

-acesta este singurul mod acceptabil de prezentare a textului ptolemeic pentru că acolo unde există diferențe între manuscrisele supuse "revizuirii bizantine" și codexul **X** (la numele orașelor ori la diferite coordonate pentru aceeași localitate) **nu există niciun criteriu științific pentru a prefera o variantă în detrimentul celeilalte** (opinia, îndreptățită, îi aparține lui James ROMM /i.e. pseudonimul lui James H. OTTAWAY Jr.). [FOTO 29]

-pe baza ediției din 2006, o echipă interdisciplinară de la Universitatea tehnică din Berlin, Departamentul de geodezie și știința geoinformației, a publicat în anul 2010 o carte, intitulată **Germania și insula Thule**¹, care a provocat senzație. [FOTO 30]

-după 6 ani de străduințe, echipa berlineză susține că a reușit să conceapă un mecanism, denumit "**geodetic deformation analysis**", care poate să corecteze greșelile existente intrinsec în lucrarea lui Ptolemeu cu o marjă de eroare de ~10-20 km. Astfel s-a reușit, susțin ei, identificarea a jumătate din marile orașe germane cu echivalentul lor antic, demonstrând că acestea sunt cu un mileniu mai vechi decât se credea până acum. [FOTO 31]

¹ Andreas KLEINEBERG, Christian MARX, Eberhard KNOBLOCH, Dieter LELGEMANN (eds.), *Germania und die Insel Thule: Die Entschlüsselung von Ptolemaios' "Atlas der Oikumene"*, WBG/Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2010, 131 pg., ISBN-10 9783534237579, ISBN-13 9783534237579.

-mai există o echipă din Grecia, condusă de Evangelos LIVIERATOS, profesor de geodezie și cartografie la Universitatea "Aristotel" din Thessaloniki, cu notabile rezultate în analiza coordonatelor și hărților ptolemeice. Metodologia descrisă de Evangelos LIVIERATOS în studiul *On the digital placement of Aegae, the first capital of ancient Macedonia, according to Ptolemy's Geographia*, publicat în 2007, poate fi o altă soluție de rezolvare a localizării Zurobarei. [FOTO 32]

Să revenim la Zurobara (aici în reprezentarea cartografică realizată de Taddeo CREVILLI din Ferrara din prima ediție tipărită a geografiei ptolemeice datorată, în principal, lui Philippus BEROALDUS și publicată la Bologna de Dominicus de Lapis în anul 1477). [FOTO 33]

-**tradiția identificării Zurobara ≡ Timișoara apare deja în secolul al XVI-lea.**

-în 1557, Wolfgang WISENBURG editează și publică la Basel manuscrisul lui **Domenico Mario NEGRI** (cunoscut și sub numele latinizat de **Dominicus Marius NIGER**), *Geographiae Commentariorum libri XI ...* (titlul este lung ca o zi de post). [FOTO 34]

-despre Negri nu știm mai nimic; a fost un venețian care a trăit probabil în sec. XV–XVI. În luna ianuarie a anului 1518, la Veneția, i-a fost publicat un comentariu *minuziosissimo, lessicale, grammaticale e del contenuto* (apud Roberto ALMAGIÀ) despre culegerea de poezii *Amores* a poetului roman Publius Ovidius Naso (lucrarea mai conține și primul tratat de cosmetică precum și poemele *Pulex* și *Philomela*). De asemenea, au mai supraviețuit trei epigrame dedicate de Negri patricianului venețian Sebastiano (Giulio?) CONTARINI (date ~1540) precum și o lucrare în manuscris intitulată *Dominicus ad lectorem*. Chiar dacă Negri a fost o *persona di larga dottrina / o persoană învățată*, după cum îl caracteriza Roberto ALMAGIÀ, nu avem niciun element care să indice o pregătire a sa în domeniul geografiei ori cartografiei. [FOTO 35]

-**Lucrarea lui Negri** are 592 de pagini și este împărțită în 26 de "cărți" (exact numărul hărților din geografia lui Ptolemeu), din care primele 11 sunt despre Europa, 4 "cărți" sunt despre Africa iar restul au fost dedicate Asiei. [FOTO 36] De tip ptolemeic, lucrarea este o compilație stranie care preia informații din surse geografice clasice (Ptolemeu, Strabon, Pomponius Mela, Pliniu cel Bătrân, Diodor din Sicilia) la care adaugă istorici (Cezar) și poeți antici. **Negri încearcă să identifice și toponimele antice cu corespondentul lor din vremea sa.**

[FOTO 37] Se folosește pentru aceasta de ***Geographia di Francesco Berlinghieri*** Fiorentino *in terza rima et lingua toscana distincta con le sue tavole in varii siti et provincie secondo la geographia et distinctione dele tauole di Ptolomeo ...* publicată în 1482 la Firenze/Florența precum și de alte surse neidentificate în prezent; fiind considerat probabil un autor minor, aproape nimeni nu se mai ocupă astăzi de lucrările sale. [FOTO 38]

(fac o **paranteză lungă**; încă din 1583 (publicat doar în 1731 și republicat trei ani mai târziu), călugărul dominican Alfonso CHACÓN (sau Ciacone *il vecchio* [* 1540, Baeza, ES; † 1599, Roma]; arheolog, bibliograf, istoric și teolog) l-a acuzat pe **Negri** de al fi **plagiat** pe **Sebastiano COMPAGNI** din Ferrara. Acesta a semnat o inedită geografie terminată (încheiată de scris ori de copiat?) la 13.06.1509 (ultimul eveniment contemporan amintit de Compagni este datat 27.05.1508); manuscrisul lui *Sebastiani Compagni Ferrarriens. Geographia ad [papam] Leonem X*, este conservat în colecția Biblioteca Apostolica Vaticana, codice Vaticano Latino 3844. Sebastiano COMPAGNI este la fel de necunoscut precum Negri; știm doar că a fost nepotul din partea mamei / *avuncolo* al preotului venețian Antonio LEONARDI (sau de' Leonardis), care i-a fost și maestru. Leonardis este cunoscut datorită hărților tip *Mappa Mundi* realizate între 1462–'83. Chiar dacă a avut o pregătire de specialitate, nu știm ca

Sebastiano COMPAGNI să mai fi scris altceva în afară de *Geographia* dedicată, în final, papei Leon al X-lea.

[FOTO 39]

Acuzele de plagiat la adresa lui Domenico Mario NEGRI au fost **reluete în epoca modernă** de HOLIK Barabás Flóris László (aka Florio BANFI) în articolul "*Imago Hungariae, nella cartografia italiana del Rinascimento*" publicat la Roma în anul 1947 [FOTO 40] și, mai ales, de Roberto ALMAGIÀ în 1951 și 1961 iar mai apoi de Marica MILANESI în anul 1992. În fapt, toți, mai puțin Almagià, doar afirmă plagiatul fără să facă măcar o sumară analiză a celor două texte. [FOTO 41]

O **nouă teorie**, la care deocamdată subscriu, a apărut în anul 1998; **Marc H. SMITH** susține că, de fapt, atât Domenico Mario NEGRI [FOTO 42] cât și Sebastiano COMPAGNI au plagiat independent un neidentificat manuscris venețian de la sfârșitul secolului al XV-lea. Chiar dacă argumentele lui Smith par destul de "subțiri" la prima vedere, subscriu, deocamdată, la această teorie și îmi voi rezerva plăcerea de-a îmi prezenta propriile observații asupra problemei într-un studiu separat. / am închis prealunga paranteză) [FOTO 43]

-*Geographia* di **Francesco Berlinghieri** din 1482 nu este considerată a fi o ediție a geografiei ptolemeice chiar dacă, în principal, versifică textul lui Ptolemeu (ea folosește și alte informații din alte texte antice). Lucrarea este importantă pentru ca este **prima ediție publicată în vernacular** [FOTO 44] iar **hărțile** care o acompaniază, trasate folosind coordonatele ptolemeice, sunt **singurele** care folosesc **proiecția plană** a fenicianului Marinus din Tir. Există bănuiala că aceste hărți au fost realizate de florentinul Francesco ROSSELLI. [FOTO 45] De asemenea, Berlingieri publică și 4 hărți "moderne" ale Spaniei, Franței, Italiei și Palestinei. Această "modă" a publicării de hărți noi, diferite de cele ptolemeice, în corpusul *Geografie* a fost inaugurată de Donnus Nicolaus Germanus în anul 1467. Probabil de aici a înmugurit ideea lui NN/Negri/Compagni de-a identifica și restul localităților antice cu cele contemporane lui/lor. [FOTO 46]

-**Negri** nu argumentează în vreun fel identitatea Zurobara ≡ Timișoara ci, pur și simplu, **doar o afirmă: Zurobara, nunc Temesar / Zurobara, acum** (adică, în zilele noastre / azi / i.e. în/pe vremea lui Negri) [**este numită Timișoara**]. *Temesar* este o formă coruptă a numelui Timișoara. Prin *Temes[u/v]ar* ea poate implica o formă maghiară (i.e. Temesvár) a numelui ori avem *Temes[w]ar*, forma germanizată a denumirii Temesvár (l.m.).

Alături de câteva denumiri latine, Negri folosește în lucrarea sa preponderent denumirile germane ale localităților transilvănene iar pentru zona Ungariei medievale are majoritatea numelor corupte. [FOTO 47]

Formularea identitară **Zurobara, nunc Temesar nu se regăsește în textul lui Sebastiano COMPAGNI** astfel încât, pentru cultura post-renascentistă și cea modernă, **Dominicus Marius NIGER** a fost **sursa primară de informație** pentru **Zurobara ≡ Timișoara**, identitate care a reușit să devină un *locus communis* până la începutul secolului al XXI-lea. Această [FOTO 48] afirmație a lui Negri ridică cel puțin **trei întrebări** importante la care voi încerca să răspund pe rând:

1. Putem data acest nunc / în zilele noastre / azi / i.e. în/pe vremea lui Negri? Să nu ne lasăm înșelați de **anul 1557**; acesta este doar anul în care opera lui Negri a fost publicată! Iar editorul [FOTO 49] Wolfgang WISENBURG afirmă clar în *Præfatio* că nu-l cunoaște pe autor iar manuscrisul i-a fost adus din Italia de către Arnoldus ARLENIUS Peraxylus. Și dacă luăm în considerare că Negri nu amintește [FOTO 50] de descoperirile făcute de Cristofor COLUMB în perioada 1492–1503 ori de existența *Mundus Novus* anunțată de Amerigo VESPUCCI în anul 1503 [FOTO 51] și botezată de Martin WALDSEEMÜLLER și Matthias RINGMANN în 1507 cu numele de *America*, atunci suntem forțați să datăm lucrarea lui Negri chiar înainte de anul 1500 [FOTO 52]. Acest lucru

a fost deja făcut în ediția a treia a enciclopediei lui Louis MORÉRI, *Le grand dictionnaire historique, ou mélange curieux de l'histoire sacrée et profane ...*, apărută la Paris în anul 1683: [FOTO 53] DOMINIQUE MARIO le NOIR ou DOMINICVS MARIVS NIGER, *Venitien, vivoit sur la fin de quinziesme Siecle, environ l'an 1490. ... Il ne parle point de l'Amerique; ce qui fait connoître qu'il composa cet Ouvrage, avant qu'Amerig Vespuce eût decouvert cette quatrieme partie du monde en 1492* (sic! este vorba de o confuzie aici; Cristofor COLUMB a descoperit insulele Bahamas, Cuba, Haiti și Hispaniola în 1492-'93 iar prima călătorie transatlantică a lui Amerigo VESPUCCI se pare că a avut loc în anul 1497 -n.m.). [FOTO 54]

Dar nici Sebastiano COMPAGNI nu amintește de *Mundus Novus* ori *America* iar referirile sale la descoperirile spaniole (pe Columb nici nu-l amintește!) sunt anemice în lucrarea sa datată iunie 1509; [FOTO 55] deci, mult după ce Europa occidentală aflase de existența noii lumi care, mai apoi, fusese botezată deja America (în august 1507)! (o **scurtă paranteză**; asemeni numelui America, și numele de Banat pentru regiunea noastră a apărut tot dintr-o greșeală! Deci, putem spune că suntem într-o companie extrem de selectă! Dar, despre toate acestea, cu o altă ocazie). [FOTO 56]

2. Care a fost sursa de informație a lui Negri pentru această apreciere identitară?

-este posibil ca **Dominicus Marius NIGER** să nu fi făcut altceva decât să **consulte** [FOTO 57] **două hărți** – una antică și una modernă – din Geografia ptolemeică realizată de călugărul Marco da BENEVENTANO și matematicianul venețian Giovanni COTTA. Această ediție a fost tipărită la Roma în anul 1507 de către Bernardino de VITALI/Vidale, pe cheltuiala lui Evangelista TOSINI, fiind și republicată un an mai târziu. Această ediție romană este **prima** care conține și o [FOTO 58] **hartă modernă a Europei centrale și de est** intitulată **TABVLA • MODERNA • POLONIE • VNGARIE • • BOEMIE • • GER-MANIE • RVSSIE • LITHVANIE**. Pe această hartă, Timișoara apare cu aceeași denumire coruptă de *Temesar* ca și la Negri. Dacă este dovedită implicarea lui Bernard WAPOWSKI, viitorul "părinte" al cartografiei poloneze, în furnizarea de informații pentru regiunea din estul Europei, nu este încă foarte clar cine a fost informatorul pentru regiunea Ungariei, Transilvaniei și Banatului. Cu siguranță acesta nu a fost Wapowski! [FOTO 59]

-Deci, este și posibil ca lucrarea lui Negri să fi fost, măcar în parte (Negri are mult mai multe locații în Transilvania decât sunt inscripționate pe hartă iar anumite locații existente pe hartă nu se regăsesc în opera lui Negri), sursa de informație pentru autorul hărții **TABVLA • MODERNA • POLONIE • VNGARIE • • BOEMIE • • GER-MANIE • RVSSIE • LITHVANIE**. La fel de posibil este ca Negri să fi folosit această hartă în "nașirea" identității Zurobara ≡ Timișoara. [FOTO 60] Dar toate acestea sunt simple supoziții atâta timp cât **opera lui Negri rămâne nedată**. Iar această operație de datare, care nu este deloc simplă, implică cel puțin deținerea unei copii, adică plata a 152 € (+ taxe poștale) pentru a primi o copie în format PDF de la Universitätsbibliothek din Wien, bani pe care, din păcate, eu nu mi i-am permis. [FOTO 61]

3. Cât de credibilă este aprecierea identitară Zurobara ≡ Timișoara? Iar această întrebare suporta o reformulare: **cât de credibil este Domenico Mario NEGRI în momentul în care spune Zurobara, nunc Temesar?**

Negri este autorul și altor identificări: [FOTO 62]

Dominicus Marius NIGER		A Z I
localitatea antică	identificare	
1 <i>Acmonia</i>	<i>Senerim</i> (sic! <i>Severim</i> , cetatea Severinului / Drobeta Turnu-Severin -n.m.)	Zăvoi, jud. Caraș-Severin
2 <i>CORNACVM*</i>	<i>Batha</i> (i.e. ? -n.m.)	Sotin, HR
3 <i>Dierna</i>	<i>Cheium</i> (i.e. Kevevár*?, Cuvin / Kovin, Ковин, RS -n.m.)	Orșova
4 <i>Druphegis</i>	<i>Nicolize</i> (i.e. Nicopolis Minor / Nicopolul Mic / cetatea Turnu / Turnu Măgurele -n.m.)	Dorobeta Turnu-Severin

5	<i>Partyscū</i>	<i>Cechemeth</i> (i.e. Kecskemét, Hu -n.m.)	Szeged, Hu
6	<i>RHITTIVM*</i>	<i>Salonchemen</i> (i.e. Slankamen, RS / anticul <i>Acumincum</i> -n.m.)	Surduk, RS
7	<i>Rucconium</i>	<i>Roma</i> (i.e. Ruma, RS -n.m.)	neidentificată
8	<i>Singidunū[m]</i>	<i>Somedro</i> (i.e. Semedria / Smederevo, RS)	Beograd, RS
9	<i>Tricornium</i>	<i>Golumbatiū</i> (i.e. Golubac, RS / anticul <i>Cuppae</i> -n.m.)	Ritopek, RS
10	<i>Vlpianum</i>	<i>Czanadre</i> (i.e. Cenad -n.m.)	neidentificată
11	<i>Viminatium</i>	<i>Vidino</i> (i.e. Vidin, BG -n.m.)	Stari Kostolac - Drmno, RS
12	<i>Zurobara</i>	<i>Temes[u/v/w]ar</i> (i.e. Timișoara -n.m.)	?

Din cele 11 exemple analizate, observăm că **nici măcar o singură localitate antică nu a fost identificată corect** de Domenico Mario NEGRI. Analiza mea s-a limitat doar la regiunea bănățeană și la zona adiacentă ei dar **Marc H. SMITH** afirma în 1998, după analiza făcută asupra zonei franceze, *les erreurs faisant "boule de neige"* pentru că *plus on s'éloigne de l'Italie, moins Negri est exact*. Deci, am spune că **Negri nu este deloc credibil** în momentul în care afirmă că *Zurobara, nunc Temesar*. Dar, chiar dacă **nu există** vreun **argument** pentru a considera cazul **Zurobara ≡ Timișoara** o **excepție** de la această regulă, probitatea științifică ne obligă să analizăm și această posibilitate. **[FOTO 63]**

Dar, înainte de toate, trebuie să deslușim, pe scurt, **cum s-a transmis de-a lungul timpului acest mit identitar** (**Anexa**, care stă la baza considerațiilor mele, conține peste 80 de lucrări importante din perioada 1557–2007). Azi am spune că **simplică afirmare a identității Zurobara ≡ Timișoara**, așa cum o face Negri, neacompaniată și de o demonstrație logică, **nu este nimic altceva decât un simplu enunț fără vreo valoare științifică**. **[FOTO 64]**

Nu același lucru s-a întâmplat la mijlocul celei de-a doua părți a secolului al XVI-lea. În anul **1578**, **Abraham ORTELIUS** preia identificările făcute de Domenico Mario NEGRI și le include în lucrarea *Synonymia geographica ...* apărută la Antwerp. **[FOTO 65]** Abraham ORTELIUS [* 1527; † 1598] nu a fost doar un negustor de hărți din Antwerp, *un gigant al cartografiei*, după cum a fost îndreptățit numit deseori, **[FOTO 66]** sau un simplu geograf al regelui spaniol Filip al II-lea începând cu anul 1573. Înainte de toate acestea, el a fost editorul primului atlas modern. **[FOTO 66a]** Publicat în anul 1570, sub titlul *Teatrum Orbis Terrarum / Spectacolul lumii și al târmurilor*, acesta a cunoscut mai mult de 40 de ediții în diferite limbi în doar 42 de ani. **[FOTO 67]** Prin *Synonymia geographica ...*, care este considerat primul dicționar geografic publicat în istorie, Ortelius este și întemeietorul cartografiei istorice. În *Synonymia geographica ...*, Ortelius procedează foarte modern și își citează cu rigurozitate sursele de informare de fiecare dată când apelează la informații din alte cărți. **[FOTO 68]** În 1587 și 1596, *Synonymia geographica ...* a fost îmbogățită și reeditată sub titlul *Thesaurus geographicus ...* (care mai are și o ediție germană în anul 1611). Tirajul din anul 1596 s-a tipărit în 1050 de exemplare iar nomenclatorul se baza pe operele a 430 de autori antici și moderni. În această ultimă ediție, Ortelius a lansat ideea derivei continentelor, o ipoteză care a fost demonstrată de Alfred WEGENER abia în anul 1912. **[FOTO 69]**

Cum era de așteptat, **Ortelius** a fost și **rampa de lansare** a identității **Zurobara ≡ Timișoara** (la el, *Zurobara* ≡ *Temesuar* – îl corectează pe Negri; nu este vorba de o formă coruptă a numelui pentru că la vremea respectivă se folosea *u* pt. *v* și viceversa – și *Temesiarx* (sic! o clasică greșală de tipar; *Temesiarx* / cetatea Timișului - n.m.)). Prin autoritatea sa științifică, **Ortelius** a **susținut/promovat** nu una ci chiar **două mari prostii referitoare la Timișoara**. Prima este identitatea **Zurobara ≡ Timișoara**, care se regăsește deja în *Synonymia geographica ...* din 1578, **[FOTO 70]** iar a doua prostie este identitatea **Tomæa ≡ Timișoara**, care apare în *Thesaurus geographicus ...*, 1587. **[FOTO 70a]** Putem vedea lesne gradul de cunoaștere care exista la sfârșitul secolului al XVI-lea dacă analizăm sumar **hartă** lui Ortelius intitulată *Daciarum, Moesiarum qve, vetvs descriptio* din anul 1595: *Zurobara* și *Ziridava* sunt situate la N de Crișuri (*Chrisyus, Aqua Nigra*), *Lizisis* din Banat este pe Criș,

Cenad (*Genadium*) este pe malul stâng iar Drobeta (*Druphegis*) este pe cel drept al râului *Rhabon* (Jiu) *qui et Marisus* (adică, *care este Mureș -sic!*), *Dierna* (Orșova) și *Transdiernum* sunt pe râul *Aucha* și nu pe *Ister* (în fapt, *Danubius!*), *Tibiscum* (Jupa) a ajuns la Tisza, etc.

Tot **Abraham ORTELIUS** a sădit și germele unei **alte gogomării**; citându-l pe umanistul Celio CALCAGNINI din Ferrara, el afirmă (*Thesaurus geographicus ...*, 1587) că **Tomis**, locul unde a fost exilat și va muri poetul roman Publius Ovidius Naso (adică, Ovidiu năsosul), este la *Tomisuar*. Deoarece forma toponimului este aproape identică cu *Temisvar* (în limba maghiară veche anumite dialecte foloseau *ö* pentru *e*), **[FOTO 71]** epigonii enciclopediști din secolul următor vor face foarte ușor pasul spre identificarea *Tomis*-ului cu Timișoara (de exemplu, o găsim în reeditarea lexiconului geografic al lui Filippo FERRARI făcută la Londra de William DILLINGHAM și Roger DANIEL în anul 1657). **[FOTO 72]**

De-a lungul ultimelor 5 secole, identitate **Zurobara** $\equiv$ **Timișoara** a mai fost susținută și de **alți autori**.

La începutul secolului al XVII-lea, călugărul-profesor **Filippo FERRARI** (1605) și bibliotecarul-geograf/istoric **Philipp CLÜVER** (1624) nu au afirmat / susținut această identitate **[FOTO 73]**. De exemplu, coordonatele lui Ferrari pentru *Temisvar* (44° 15' / 45° 48') nu sunt nici măcar aproape de coordonatele Zurobarei (45° 40' / 45° 40'). Demn de remarcat este faptul că el introduce un nou nume fals pentru Timișoara: **Temesopolis!** **[FOTO 74]** Prin reeditarea postumă a lucrărilor lor, editorii, influențați de Ortelius, au "corectat" ceea ce ei au considerat a fi o "greșeală". Astfel, **începând cu anul 1627** (Ferrari) **ori 1641** (Clüver), **și în lucrările care îi aveau drept autori pe Ferrari și Clüver apare identitatea Zurobara $\equiv$ Timișoara**. **[FOTO 75]** Lucrarea lui Ferrari, *Lexicon Geographicum ...*, a fost reeditată de 8 ori doar în secolul al XVII-lea (1627, '57, '65, '70, '74, '77, '96, 1697, 1738) având ediții engleze (Londra), franceze (Paris) și una germană (Eisenach). **[FOTO 76]** O soarta similară, a avut și lucrarea lui Philipp CLÜVER, *Introductio[nis] in Universam Geographiam ...*, reeditat de Johann BUNO în Germania sau la Paris (de patru ori: 1641, 1661, 1697, 1711). Astfel, Clüver a ajuns să susțină și el postum această identitate. **[FOTO 77]** Doar noii editori – Johann Friedrich HECKEL și Johann REISKE – ai editorului Johann BUNO vor menționa corect sursa acestei identități – indicându-l pe *Dominicus Marius Niger* – în ediția din 1697 publicată la Amsterdam. Aceasta ultimă lucrare este reeditată în anul 1729 și aici se poate vedea clar cât de mult au intervenit în textul inițial al lui Philipp CLÜVER editorii ulteriori ai acestuia.

De aceea, **[FOTO 78]** nu este de mirare că în secolul al XVII-lea, identitatea Zurobara $\equiv$ Timișoara mai apare și în lucrările unor **autori mai puțin cunoscuți** astăzi: francezii **Philippe LABBE** (1646, 1658, 1673), iezuitul **Philippe BRIET** (1649) și **Charles ESTIENNE** (1660), italianul **Giovanni Battista NICOLOSI** (1670) ori germanul **Johann Jacob HOFMANN** (1698). **[FOTO 78b]** Concluzia sfârșitului de secol XVII o trage franciscanul **Vincenzo Maria CORONELLI** din Veneția în hărțile sale având drept temă Ungaria medievală ori cursul Dunării, lucrări publicate la Paris (1687, '88) și Veneția (1692, '96); **[FOTO 78c]** la el regăsim afirmația că numele antic al *Temeswar* a fost **Zurobara** și observăm un nou nume fals pentru Timișoara: **Temetia**, care ar fi numele orașului în limba latină modernă (adică, cea din vremea lui Coronelli). (dar despre **Temetia**, și toate celelalte false denumiri ale orașului nostru, cu o altă ocazie)

La începutul **[FOTO 79]** secolului al XVII-lea apar și **primele semne de îndoială**; în 1701 francezul **Charles MATY** afirma *Zurobara, Urbs Daciae, Quelques Géographes la mettent à Temeswar* pentru ca englezul **Christoph KELLER** să spună clar că **Zurobara are *positio plane incerta*** în lucrarea sa *Notitia orbis antiqui ...* publicată la Cambridge în anul 1703. **[FOTO 80]** Dar aceste voci sceptice au fost rapid acoperite de compilatorul francez

Antoine Augustin Bruzen de La Martinière (1726, '39), care se inspiră masiv – fără a menționa acest lucru; azi, am spune că plagia dar pe atunci lucrurile erau mai laxe din acest punct de vedere! – din lucrarea lui Philippe BRIET, *Parallela geographiæ veteris et novæ* din 1649, apoi de spaniolul Francisco GIUSTINIANI sau multipli editori ai enciclopedistului Louis MORÉRI (1740). [FOTO 81] Și soarta lucrării lui Moréri, *Le grand dictionnaire historique, ou Le mélange curieux de l'histoire sacrée et profane ...* este simptomatică. *Editio princeps* a fost publicată într-un singur volum, la Lyon, în anul 1674; după moartea enciclopedistului francez în 1680, enciclopedia a cunoscut cel puțin 20 de ediții până în anul 1759, fiind constant îmbogățită (ediția din 1759 are nu mai puțin de 10 volume!) și fiind tradusă în limbile engleză, germană, italiană, olandeză și spaniolă. *Editio princeps* nu amintește încă de identitatea Zurobara ≡ Timișoara dar în ediția din 1740 aceasta este deja prezentă (bineînțeles că *Témésvar* nu a fost în *Haute Hongrie* ci în Ungaria Inferioară!) [FOTO 82] "Cireașa de pe tort" o pune monumentală *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers ...* a lui Denis DIDEROT și Jean le Rond d'ALEMBERT apărută la Paris între 1751-'72. În volumul al XVII-lea (publicat în luna decembrie 1765 la Paris), la pagina 748, [FOTO 83] găsim: "ZUROBARA ou ZURIBARA, [Géogr.[aphie] anc.[ien]] ville de la Dace, selon Ptolomée, t.[ome] III. c.[hapitre] VIII. NIGER pense que ce pourroit être aujourd'hui Temeswar. (D. J.)". Mi-a trebuit o lungă perioadă de timp pentru a-l identifica pe acest D. J. în persoana lui Louis de JAUCOURT, cel mai important contributor al enciclopediei și o și mai lungă perioadă până am reușit să aflu cine este acest NIGER (cercetarea mea s-a făcut precum mersul racului)! [FOTO 84] În 1779/'80 apare la Wien monografia despre Banat scrisă de Francesco GRISELINI și, odată cu ea, numele Zambara a înlocuit fraudulos pe cel de Zurobara în cultura bănățeană, mai ales cea de limbă română, până în ziua de azi. Cu toate acestea, [FOTO 85] identitatea Zurobara ≡ Timișoara și-a continuat cariera internațională; de exemplu, o regăsim la Gheorghe ȘINCAI (1807) și Petru MAIOR (1825). [FOTO 86] În anul 1829, Friedrich Heinrich Theodor BISCHOFF și Johann Heinrich MÖLLER publică la Gotha, în Germania, lucrarea *Verleichendes wörterbuch der alten, mittleren und neuen Geographie* în care, pentru prima oară, Zurobara este identificată cu Zombor (azi, Sombor în Voivodina, RS). Chiar dacă autorii citează savant drept argument pentru această identificare *Geografia* lui Ptolemeu editată de [FOTO 87] Cornelis CLAESZ și Jodocus HONDIUS la Amsterdam în 1605, avem de-a face cu o gravă eroare; în lucrarea respectivă, care conține hărți realizate de Gerhard MERCATOR și publicate de acesta la Koln în 1578 și 1584, Zurobara este tot pe malul stâng al *Tibiscus* (i.e. Tisza -n.m.) *fluuius* și nu are nimic de-a face cu localitatea Sombor din regiunea Bačka. [FOTO 88] Din păcate, informația este preluată alterată și de Karl von SPRUNER și consistent răspândită prin *Spreuner's historrisches Atlas ...*, care apare în 1846 și 1855 (sigur au existat mai mult de două ediții). De asemenea, [FOTO 89] *A Gazetteer of the World or Dictionary of geographical knowledge ...* apărută în 1856 la London, Dublin și Edinburgh promovează identitatea Zurobara ≡ Sombor. Chiar anul trecut auzeam de la un respectabil istoric specializat în Dacia romană al urbei că Zurobara este la Sombor! Nu este și nu a fost vreodată acolo!

Dar unde a mai fost localizată de-a lungul istorie antica Zurobara înafară de Timișoara și Sombor? [FOTO 90] În 1851, englezul William HAZLITT, adoptând poziția germanului Albert FORBIGER din 1848, spune că Zurobara este *on the south mouth of Marisus* (i.e. Mureș) ... *above its junctions with Tibiscus* (i.e. Tisza -n.m.); deci, în extremitatea colțului de NV al Banatului. [FOTO 91]

În 1916, danezul **Gudmund SCHÜTTE** susținea că **Zurobara nici nu a existat vreodată** fiind doar o confuzie / greșeală făcută de copiiștii antici și medievali care ar fi dublat doar antica Ziridava (și ea menționată doar de Ptolemeu). Acest danez fantezist mai afirmă că Ziridava este *Perhaps the present Szerda hely* (Szerdahely (I.m.) / i.e. Miercurea Sibiului, jud. Sibiu)! **[FOTO 92]** Și aceasta, probabil, pentru că pe unele hărți Ziridava apare dublată și cu o poziție la SE de **APVLVM** (Alba Iulia) iar pe alte hărți apare doar cu această ultimă localizare. **[FOTO 93]**

În 1926, **Vasile PÂRVAN**, în *Getica, o protoistorie a Daciei*, îl combate pe Schütte, demonstrând că Zurobara și Ziridava sunt două locații antice distincte, și spune clar: **[Zurobara]**. **[locație] Necunoscut**. *Pus de Ptolemaeus în NV Banatului* (aceeași localizare ca și la William HAZLITT). În 1982, când *Getica* lui Pârvan este reeditată, **Radu FLORESCU**, **[FOTO 94]** cel care îngrijește ediția, susține că *După coordonatele lui Ptolemeu cu corectura zonală, [Zurobara] ar putea fi localizată în zona Buziaș, unde băile termale par a fi fost folosite și în epoca romană*. Cine a făcut *corectura zonală* a lui Ptolemeu, în ce constă ea și când/unde a fost publicată respectiva *corectură*, Florescu a uitat să mai menționeze. **[FOTO 95]**

Mai multe amănunte legate de modul în care s-a transmis de-a lungul timpului identitatea Zurobara ≡ Timișoara găsiți în **Anexa** acestei conferințe (disponibilă la <http://www.banat.ro/academica.htm>).

Acum să vedem **[FOTO 96]** de ce **Domenico Mario NEGRI nu are dreptate când identifică Zurobara cu Timișoara** pe baza datelor ptolemeice (pentru că dacă identificarea s-a făcut prin intermediul unei logici de genul *Zurobara este singura localitate antică din câmpia a Banatului numită de Ptolemeu iar Timișoara este cea mai importantă localitate modernă din zonă existentă în vremea lui Negri*, nu trebuie să insistăm prea mult **[FOTO 97]** în a arăta că orașul nostru nu este localizat pe râul Tisza și cum Zurobara a fost constant reprezentată pe acest râu în cartografia ptolemeică din secolele XV–XVI, și chiar și mult mai târziu!, nu poate să existe vreo legătură între cele două). Dacă "intervine" Ptolemeu, lucrurile sunt un pic mai complicate. **[FOTO 98]**

În primul rând, avem **două seturi de date ptolemeice** pentru **Zurobara** (cele oferite de **manuscrisul X** și cele oferite de **restul manuscriselor** / numite de mine în continuare **non-X**). Acest fapt crucial nu a fost *common knowledge* până în anul 2006 când s-a publicat *Ptolemaios Handbuch der Geographie*. Zurobara nu este o excepție și în aceeași situație incertă a coordonatelor se regăsesc și localitățile antice Dierna (azi, Orșova) ori Tricornium (azi, Ritopek, RS) (sunt mult mai multe localități în aceeași ipostază dar mi-am restrâns exemplele la arealul bănățean și la zona imediat adiacentă acestuia. Vă rog să nu uitați că *Ptolemaios Handbuch der Geographie* modifică coordonatele ori numele la fiecare locație din opt (12,5%) și nu putem ști care sunt coordonatele ori, în anumite cazuri, nici numele corecte!). **[FOTO 99]**

Manuscrisul X (Codex Vaticanus graecus 191) a aparținut cardinalului de Kiev, Isidor din Salonic. După decesul acestuia [† 27.04.1463, Roma], a intrat în biblioteca papală în timpul pontificatului Papei Paul al II-lea (30.08.1464 – 26.07.1471). Știm foarte clar cine și când l-a împrumutat de aici (*Bibliotheca Apostolica Vaticana* avea încă pe atunci un sistem de evidență!) iar Negri (ori Compagni) nu se numără printre aceștia. Deci, **Negri** a avut **acces** – eventual! – **doar la** informațiile oferite de **manuscrisele non-X**. **[FOTO 100]** În toate aceste manuscrise **Zurobara** este identificată prin coordonatele Longitudine **45° 40'** / latitudine **45° 40'** (pe ecran vedeți ediția venețiană tipărită de Giacomo Penzio de Leucho în 1511 care conține deja informație coruptă). La Longitudinea de **45° 30'**, deci cu doar 10' ptolemeice mai spre **vest** de Zurobara, Ptolemeu indică antica localitate **Singidunum**. Ori castrul roman de aici se găsește azi **[FOTO 101]** sub **fortăreața Kalemegdan** din centrul orașului **Beograd**

(situată la coordonatele moderne de 20° 27' 1" E / 44° 49' 25" N). Deci, și locația modernă a Zurobarei (non-X) s-ar situa *în jurul* Longitudinii fortăreței Kalemegdan (20° 27' 1" E). Spun *în jurul* pentru că Zurobara, în conformitate cu Ptolemeu, este cu 10' mai **la est** decât fortăreața Kalemegdan. [FOTO 102] Dar **care este echivalentul modern al acestor 10' ptolemeice?** Să încercăm **un răspuns**; acum voi oferi doar cea mai simplă metodologie de lucru, care, chiar dacă folosește aproximări, ne poate indica un ordin de mărime relevant. Mai există încă două metode distincte de calcul care oferă rezultate similare. Ce **trebuie reținut** este faptul că **valoarea intrinsecă a longitudinii/latitudinii antice este irelevantă în cadrul analizelor mele** (pentru că din cele peste 8000 de locații ptolemeice doar 400 aveau determinată latitudinea în mod efectiv iar longitudinea nu a putut fi stabilită cu exactitate până în secolul al XVIII-lea, când John HARISON inventează cronometrul marin) pentru că drept **punct de referință major** al translației de la coordonatele antice la coordonatele moderne de longitudine/latitudine am luat în considerare **locații antice cu un indubitabil corespondent modern**. În cazul determinării unei locații antice fără corespondent modern, folosindu-ne de o locație antică care are un astfel de corespondent, **relevantă este doar diferența între coordonatele antice** de longitudine / latitudine a celor două locații antice. Cu cât această diferență este mai mică, cu atât șansele de a obține rezultate concludente este mai mare. Această diferență a coordonatelor antice trebuie transformată în distanță (pentru ca ea asta a reprezentat inițial; o distanță oferită de Marinus din Tir pe care Ptolemeu a convertit-o în coordonate de Longitudine/latitudine) folosindu-ne, pe cât posibil, de sursele antice care menționează valoarea distanței dintre diferitele locații antice. Apoi, distanța corespunzătoare diferenței va fi retransformată în grade/minute longitudinale ori de latitudine moderne și va fi folosită la determinarea locației antice necunoscute folosind drept reper major longitudinea / latitudinea modernă a locației antice cu un indubitabil corespondent modern. Știu că această metodologie poate părea de neînțeles la prima vedere (în fapt, la prima "auzire"!) dar exemplele următoare sper că vă vor edifica pe deplin. [FOTO 103]

Observăm că Ptolemeu localizează anticele Singidunum și Viminacium la Longitudinea de 45° 30', respectiv 46° 30' => 1° (= 60' = 59' 60") diferență între ele (în fapt, 60' ± 2' 30" dacă luăm în considerare pasul ptolemeic de 5'). În realitate, diferența este de 45' 41" => există o **diferență de 14' 19"** (min. 11' 49" – max. 16' 49") între datele ptolemeice și realitate care este greu de explicat/acceptat/cuantificat și utilizat în calcule. [FOTO 104] Dar Ptolemeu și-a bazat coordonatele pe distanțele lui Marinus din Tir (*Geografia*, Cartea I, cap. 12: *We will now add, from the distances which Marinus gives, the other degrees on the same parallel, and first of all from the meridian passing through the Fortunate Islands, ...*) iar acesta le-a obținut probabil din surse romane. [FOTO 105] Atât Singidunum cât și Viminacium se aflau pe drumul militar *Via Militaris* (sau *Via Diagonalis*) iar **pentru romani** distanța dintre cele două castre era de **50 milia passuum** (conform *Itinerarium Hierosolymitanum*)² (= 74,25 km). [FOTO 106] Distanța modernă dintre Singidunum (fortăreața Kalemegdan din Beograd) și situl arheologic de la Viminacium este de **63 km** dacă o măsurăm în linie dreaptă sau **80 km** (pe Dunăre) ori **93 km** (pe drum public). **Trebuie să utilizăm măsurătorile romane pentru că doar acestea i-au fost la îndemână lui Ptolemeu**. [FOTO 107] Rezultă că celor 10' ptolemeice de Longitudine le corespund **12,4 km** (= 74,25 : 6). În fapt, lungimea unui **grad de latitudine ptolemeic** la paralela 44° 30' este de circa **66 km** și se calculează astfel: lungimea unui grad de longitudine la ecuator înmulțit cu cosinus 44° 30' = 500 stadii atice X 0,71325 = 356,625 stadii atice = 65968,5 m ≈ 66 km) => **10' ptolemeice = 11 km**. Există o **diferență de 1,4 km** pentru fiecare

² G.[ustav] PARTHEY et M.[oritz] PINDER, *Itinerarium [provinciarum] Antonini Avgvsti et Hierosolymitanom*: ex libris manvscriptis edidervnt, Accedvnt dvae tabvlae, Berolini, Impensis Friderici NICOLAI, MDCCXLVIII (i.e. 1848 -n.m.), 403 pg.; p. 267.

10' ptolemeice care, în acest caz, nu modifică semnificativ ordinul de mărime și acesta este cel care ne interesează primordial în acest moment. [FOTO 108]

Folosind programul **Google-Earth** vom măsura **12,4 km** spre **est** de pe paralela locație moderne a fortăreței **Kalemegdan** (**20° 27' 1" E**) => **Zurobara (non-X)** se situează la **Longitudinea** de **20° 36' 39" E**. Pentru că pasul [FOTO 109] folosit de Ptolemeu pentru a defini două localități adiacente este de 5', trebuie să extindem plaja acestei coordonate cu $\pm 3'$ (moderne; această valoare este corespondentul modern al anticului $\pm 2' 30''$ / globul pământesc a lui Ptolemeu este cu 1/6 mai mic decât în realitate). [FOTO 110] Atunci, teoretic, **longitudinea modernă** a **Zurobarei (non-X)** se situează pe o plajă longitudinală definită de **20° 33' 39" E – 20° 39' 39" E**. Pe latitudinea orașului **Timișoara** (**45° 45' 26" N**), [FOTO 111] aceasta înseamnă o locație la **48** (minim 44 / maxim 52) **km** la V de oraș (**nu trebuie** să determinăm și **latitudinea Zurobarei non-X** pentru că oricum ea nu va determina o distanță mai mică de 44 km/geometrie de clasa a VIII-a). Ori, ~48 km au fost/sunt o distanță apreciabilă atât în antichitate ori pe vremea lui Negri cât și în zilele noastre. Deci, **nici coordonatele ptolemeice la care Negri ar fi avut acces nu-i ofereau acestuia motive să afirme Zurobara, nunc Temesar**. [FOTO 112]

CONCLUZIE: nu există vreun **argument** – istoric, topografic, lingvistic sau de altă natură – **pentru a accepta că Zurobara a fost numele antic al orașului Timișoara**. Această **falsă identitate** a fost "nășită" de venețianul Domenico Mario NEGRI cu cinci secole în urmă, **nu se bazează pe absolut nimic** dar, printr-un concurs favorabil de împrejurări, a reușit să supraviețuiască fraudulos până în zilele noastre. [FOTO 113]

În fapt, cred că oricât de multe demonstrații matematice, istorice, geografice, cartografice, lingvistice, etc. am face, atâta timp cât nu vom identifica concret (și corect!) Zurobara este foarte posibil să rămână o urmă de îndoială, în puțina minte a unora, că, totuși, poate Zurobara $\equiv$ Timișoara! Deci,

O întrebare interesantă: unde se situează Zurobara (X) ? [FOTO 114]

În **manuscrisul X**, Zurobara este identificată prin coordonatele: Longitudine **46° 40'** (deci, cu 1° mai la vest decât în cazul coordonatelor non-X) / **latitudine 45° 40'**. [FOTO 115] La Longitudinea de **46° 30'**, deci cu doar 10' ptolemeice mai spre vest, se află anticul **Viminacium**. Orașul antic [FOTO 116] se întinde pe 220 ha iar area metropolitană pe 450 ha (doar 3% a fost cercetat până în acest moment). Situl arheologic este definit de coordonatele **21° 12' 42" E / 44° 42' 42" N**. [FOTO 117] Folosind același raționament descris anterior, putem determina o **longitudine** teoretică pentru **Zurobara (X)** pe o plajă definită de **21° 19' 22" E – 21° 25' 22" E** (**21° 22' 22" E**). [FOTO 118]

Chiar dacă nu ar trebui să fie o problemă (anticii putea determina latitudinea până la o precizie de 1'), în cazul nostru particular **latitudinea** este o **mare problemă**. Și acesta pentru că **Singidunum** și **Viminacium** au latitudinile ptolemeice de **44° 30'** și respectiv **44° 20'** iar cele moderne de **44° 49' 27" N** și **44° 42' 42" N**. O diferență de **+19' 27"** (**Singidunum**) respectiv **+22' 42"** (**Viminacium**) care este dificil de explicat. Această realitate implică și o **concluzie:** nu avem niciun motiv pentru a crede că latitudinea ptolemeică în cazul Zurobarei ar fi mai exactă decât cea a celorlalte două localități antice și că Zurobara s-ar situa fix la **45° 40' N**! Ce este de făcut? Vom încerca să ne folosim doar de **diferența** existentă între cele două latitudini (**Zurobara – Viminacium**). Aceasta este de **1° 20'** (80' ptolemeice) și următorul pas ar fi s-o transformăm în distanță (modernă). Singurul reper cât de cât utilizabil este **Partiscum** (azi, Szeged, HU). [FOTO 119] Între latitudinea modernă a fortăreței Kalemegdan și cea a orașului Szeged sunt 158,6 km (probabil că Ptolemeu a folosit distanța **Singidunum–**

Partiscum de ~160 km). Acestei distanțe îi corespunde o diferență antică de 2° 10' (130' CP) => 1,22 km/1' (min.). Deci, unei diferențe de 80' (ptolemeice = 1° 20') îi corespund **97,6 km**. [FOTO 120] Cu programul Google-Earth măsurăm de la **Viminacium** 97,6 km spre N și vom obține o **latitudine** a **Zurobarei (X)** de **45° 35' 30" N**. Deci, **latitudinea** teoretică pentru **Zurobara (X)** este pe o plajă definită de **45° 32' 30" N – 45° 38' 30" N**. [FOTO 121] **Concluzie:** antica **Zurobara (X)** are coordonatele teoretice de **45° 35' 30" N** (45° 32' 30" N – 45° 38' 30" N) și **21° 22' 22" E** (21° 19' 22" E – 21° 25' 22" E)

După [FOTO 122] cum vă spuneam, determinarea Zurobarei (X) s-a făcut și folosind alte două metode. Acestea sunt mai matematice și au o locație aproape comună (X') la **2,6 km** mai **spre est** decât această locație (coordoanate **21° 24' 24" E** (21° 21' 24" – 21° 27' 24" E) și **45° 35' 30" N** (45° 32' 30" N – 45° 38' 30" N)). [FOTO 123] Dacă acceptăm că latitudinea Zurobarei (X) este corect oferită de Ptolemeu (**45° 40'**), locațiile teoretice migrează spre nord cu doar 4' 30".

P.S. [FOTO 124] La circa **10 km NV** (min. 6,7 km – max. 13,7 km)³ de **localizarea teoretică** a anticei **Zurobara (X)** se află situl arheologic Unip-**Dealul Cetățuica** (45° 40' 10" N; 21° 17' 59" E). Până în anul 2009, acest sit a fost cunoscut drept locație a unei așezări paleolitice. Doar cercetările arheologice din anii 2009 și, mai ales, 2010 au scos la iveală existența aici a unei spectaculoase **dave**. Personal, am aflat de existența ei întâmplător în luna februarie 2010⁴ și doar după ce calculele mele erau deja terminate în mare parte (două din cele trei metode erau deja finalizate).

Mai multe despre descoperirea de la Dealul Cetățuica vă vor spune arheologii Liviu MĂRUIA și Dorel MICLE. Le dau cuvântul nu înainte de-a vă mulțumi frumos pentru atenția și răbdarea de care ați dat dovadă.

ANEXE:

localitatea antică	Ptolemeu		A Z I		
	Long.	lat.	localitatea modernă	Longitudine	latitudine
Zurobara	45° 40'	45° 40'	manuscrise non-X	20° 36' 39" E (20° 33' 39" – 39' 39" E)	--
	46° 40'		manuscris X⁵	21° 22' 22" E (21° 19' 22" – 25' 22" E)	45° 35' 30" N (45° 33' 30" – 38' 30" N)
			diferență ↓	1' 23"	1' 40"
			Dealul Cetățuica	21° 17' 59" E	45° 40' 10" N
			Timișoara	21° 13' 37" E (21° 11' – 16' E)	45° 45' 26" N (45° 43' 13" – 46° 50" N)
Singidunum	45° 30'	44° 30'	Beograd ⁶ , RS	20° 27' 01" E	44° 49' 25" N
Viminacium	46° 30'	44° 20'	Stari Kostolac, RS	21° 12' 42" E	44° 42' 42" N
Partiscum	45°	46° 40'	Szeged, HU	20° 12' 15" E	46° 15' 11" N

³ aceasta plajă este **mai mică** decât cea oferită de Andreas KLEINEBERG, Christian MARX, Eberhard KNOBLOCH, Dieter LELGEMANN (eds.), *Germania und die Insel Thule. Die Entschlüsselung von Ptolemaios' "Atlas der Oikumene"* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2010, ISBN-10 9783534237579, ISBN-13 9783534237579. Echipa interdisciplinară de la Universitatea din Berlin susține că a reușit să pună la punct un sistem, numit *geodetic deformation analysis*, cu ajutorul căruia susțin că pot indica locațiile moderne ale anticelor localități ptolemeice neidentificate până în prezent cu o marjă de eroare *within 10 to 20 kilometers (6 to 12 miles)* (apud Matthias SCHULZ, *Mapping Ancient Germania. Berlin Researchers Crack the Ptolemy Code* în *DER SPIEGEL* (1.10.2010), disponibil și pe Internet la adresa <http://www.spiegel.de/international/zeitgeist/0,1518,720513,00.html> -accesat 13.12.2010).

⁴ **primele zvonuri** despre descoperirea arheologică de la Dealul Cetățuica le-am auzit după **Sara bănățană** din **2.02.2011**. Am avut o primă întâlnire cu arheologul Liviu MĂRUIA și am avut un **prim schimb de opinii** despre Zurobara/Dealul Cetățuica la data de **24.02.2011**.

⁵ în varianta coordonatelor oferite de manuscrisul X (i.e. Codex Vat.[icanus] gr.[aenus] 191 din Biblioteca Apostolica Vaticana, Roma, IT) al lucrării lui Claudius Ptolemaeus, *Hyphêgêsis geôgraphikê*, Cartea a III-a, capitoul 8.

⁶ fortăreața Kalemegdan din centrul orașului.

